

הַלְכוּת בְּרָכוֹת סִימָן רַכָּג רַבד

קמ באר הגולה

כ בשם הרא"ש שם

ינאם הוא עני ושמח בהם, (טו) יברך: הגה (כג) ויש אומרים דאפלו עני אינו מברך על חלוק ומנעלים וכדומה, (כד) וכן נוהגין (טו) בשם חס' והרומה'הדשן סימן ל"ו). הפנהג לומר למי שלובש בגד חדש: תכלה ותתחדש. ויש מי שכתב שאין לומר כן על מנעלים או בגדים הנעשים מעורות של (פ) (כה) בהמה, דאם-כן היו צרכים להמית בהמה אחרת תחלה שיחדש ממנה בגד אחר, וכתוב ירחמיו על כל מעשיו' (מהר"ו בפסקיו). והנה הטעם חלוש מאד ואינו נראה, מפל מקום רבים מקפידים על זה שלא לאמר:

רכד דיני ברכות פרטיות, ובו י"ג סעיפים:

א ברכות נ"ז ב רבנו יונה שם בשם יש מקורשים וטור ג מהא דריש פוק הוואה ד שם נר ה ירושלמי שם ו שם ו רבני שמעון בן אלעזר ז שם ח שם ופירוש רש"י ט שם נ"ח י שם כ שם ל ספי"ק

א "הרואה (ב) (א) מרקוליס (ב) באו שאר עבודת כוכבים אומר "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שנתן ארך אפים לעוברי רצונו". ינאם רואה אותה בתוך שלשים יום אינו חוזר ומברך: הגה (ג) (ג) והאידינא אין מברכים זאת הברכה שהרי אנו מגדלים ביניהם ורואים אותה תמיד: ב "הרואה מקום ששעקרה ממנו עבודת כוכבים, (ד) אם הוא בארץ-ישראל אומר "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שעקר עבודת כוכבים מארצנו", ונאם הוא בחוצה לארץ אומר "שעקר עבודת כוכבים מהמקום הזה", ואומר ב'בשתייהן': "כשם שעקרת אותה מהמקום הזה כן תעקר אותה מפל המקומות והשב לב עובדיהם לעבדך": הגה ואם נעקרה עבודת כוכבים ממקום אחר ותגונה במקום אחר, מברך על מקום שעקרה 'שעקר עבודת כוכבים' (ה) ועל מקום שנתגנה לשם 'שנתן ארך אפים' (בית יוסף בשם חוספות וירושלמי): ג "הרואה ככל הרשעה אומר "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהחריב ככל הרשעה". ראה ביתו של נבוכדנצר אומר "ברוך שהחריב ביתו של נבוכדנצר הרשע". ראה גב אריות (ו) או כבשן האש, אומר "ברוך שעשה נסים לצדיקים במקום הזה" (ועין לעיל סימן ריח סעיף ז): ד "ראה מקום שיש כבכל, שפל בהמה שתעבר עליו אינה יכולה לזוז משם אם לא יתנו עליה מעפר המקום ההוא, והוא סימן קללה לה, דכתוב יטאטאטיה במטאטא (פרוש, מכבודות הבית, שקובי בלעז) השמד', אומר (ז) "ברוך אומר ועושה ברוך גזר ומקיים": ה "הרואה ששים רבוא מישראל בחד אומר "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם (ח) חכם הרזים", ונאם הם עובדי כוכבים ומזלות אומר (ירמיה יב) בושא אמכם מאד תפירה יולדתכם הנה אחרית גוים מדבר ציה וערבה: ו "הרואה חכמי ישראל אומר "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם (ט) שחלק מתקמתו (א) [ג] ליראיו": ז "הרואה חכמי אמות העולם עובדי כוכבים לשחכמים

שערי תשובה

[ג] ליראיו. עב"ט. ועין בר"י ככל אלו שהקורו ששברכו על ראיתם, אף שלא ראה

באר היטב

יבד-אהרן: (טו) יברך. ועשיר גדול שקנה כלים חשובים שאין שמח בהם ואין נחשבין לו לא יברך, כנה"ג בשם הרדב"ז, מ"א: (י) בהמה. אפלו טמאה כגון פ"א בלא, אפלו הוא ממין אחר רק שתפור תחתי מעורות בהמה, כנה"ג שם ומ"א:

(ב) מרקוליס. פי' חלוק קלוס, דאסור להכיר עבודת כוכבים בשמה: (ג) והאידינא. אפלו הולך לעיר אחרת, פיון דראה פיצא בנה בעירו. וה"ה קטן שהגדיל אי"צ לברך פיון שראה בקטנותו, מ"א. וכתב הב"ח בשם ספר האשכול: השמר לך לראות קניגאות של עובדי-כוכבים והוא הדין מחולתם או שום דבר שמחתם, ואם תשמע קול עובדי-כוכבים שמחים, תאנח ותצטער על חרבן ירושלים ותתפלל להקב"ה עליה. ובפ"ק דמסכת ע"ג דף יח, דאפלו הולך לקניגאות של ישראל הרי זה מושב לצים: (א) ליראיו. לפי שישראל דבקים בו, יש יחוס לחלק אחר מי שחלק ממנו, משא"כ באמות העולם אומר שנתן

משנה ברוכה

גלולים אינו מברך, פיון דראה את מין זה תוף שלשים בעירו(4); ואפשר עוד, דאפלו קטן שהגדיל אין צריך לברך, פיון שראה אותה בקטנותו(5). ובאלה רבה כתב עוד מלתא חדמי, דאפלו הוא לא ראה אותה תוף שלשים, פיון שיש רב העולם שהוא שוכן ביניהם שראין אותה(6). כתב הב"ח בשם ספר האשכול: השמר לך לראות קניגאות של כותים והוא הדין מחולתם או שום דבר שמחתם, ואם תשמע קול כותים שמחים, האנח ותצער על חרבן ירושלים ותתפלל להקדוש-ברוך-הוא עליה. ואיתא בגמרא, דאפלו ההולך לקניגאות וליטטראות של ישראל הרי זה מושב לצים(7): ב (ד) אם הוא בארץ-ישראל(8) וכו'. אפלו (ג) רק במקום אחר: (ה) ועל מקום שנתגנה(9). הינו אם יש שלשים יום שלא ראה אותה(10), ובנ"ל: ג (ו) או כבשן האש. הינו התפירה שהספק בה אז האש לתננה מישאל ועזריה: ד (ז) ברוך אומר ועושה וכו'. הינו (א) בשם ומלכות. בגמרא הגרסא 'ברוך אומר ועושה (ד) גזר ומקיים: ה (ח) חכם הרזים(11). שאין (ט) דעטן דומין זה לזה ואין פירצותיהן דומין זה לזה, (ו) והוא יודע מה בלב כל אלו האקלוסין: ו (ט) שחלק. ששם ה' הם חלק אלוה ודבקים בו, לכן אמר 'שחלק'(12).

שער הציון

(ל) אחרונים: (ב) מגן אברהם: (ג) ב"ח והגר"א, דלא כדרכי-משה: (א) כן מוכח בגמרא דקשיב שם חמשה ברכות על ככל, ומשמע דכלהו בחדא מחתא, וכי היבא דמרקוליס הוא בשם ומלכות הכי נמי אידך: (ד) וכן נכון [א"ר ע"ש], וגם דאי לאו הכי הוה לה שש ברכות. ועין במעניני-יס"טוב: (ט) גמרא: (ו) רש"י:

הַלְבוּת פְּרָכּוֹת סִימָן רַבֵּד

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק יז]

הִינּוּ בְּהַשְׁבַּע חֲכָמוֹת¹³, לְאַפְקֵי אִם הֵם חֲכָמִים בְּדָתָם, עַל זֶה אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלָל¹⁴.

13) ופירשם בספר מדבר קדמות (מערכת ח ארת יח) שהן: הגיון, חשבון, שיעור, רפואה, ניגון, אלהות וכישוף [וראה בספר יערות דבש ח"ב ד"ה זהו מה שנראה, ובמור וקציעה כאן ד"ה הרואה]. ומבואר בספר ברכת הבית (שער כט הע' ה) שדי שיהיה מפורסם באחת מהשבע חכמות. ובשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' רלז) כתב, שאם הוא חכם בחכמות חיצוניות טבעיות ונמוסיות, דרכי המידות טובות דעות הישירות להנות בהם בני אדם, מברכים עליו. ומבואר שם, שצריך שיהיה נזהר בשבע מצות בני נח. והגרי"ז סולאוויצ'יק (שו"ת תשובות והנהגות ח"ג סי' עו) דייק מלשון הרמב"ם (פ"ח מהל' מלכים ה"א), שחכמת הנכרים היא בידיעת שבע מצות בני נח.

14) ועל חכם ישראל שאינו חכם בקי בתורה אלא בחכמות העולם, כתב בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' קא-קב) שיברך 'שחלק' ולא 'שנתן'. אכן, בספר ברכת הבית (שער כט הע' ד) כתב, שאין לברך על חכם ישראל הבקי בשאר חכמות, כיון שיעקר חכמת ישראל היא חכמת התורה, ומי שאינו עוסק בה אינו חכם, שמניח חיי העולם הבא ועוסק בחיי העולם הזה [והגרי"י קמיניצקי בספר אמת ליעקב הסתפק בכל זה, וראה בשו"ת דברי יציב יו"ד סי' קמא].

ועל חכם ישראל שהוא חכם גם בחכמות העולם, הסתפק בשו"ת התעוררות תשובה (שם סי' קא) האם די לברך עליו ברכת 'שחלק' כיון שהתורה כוללת כל החכמות, ועוד, 'שחלק מחכמתו' משמע גם כל החכמות, או שצריך לברך עליו גם 'שנתן' [וראה לעיל שדעתו של חכם ישראל הבקי בחכמות העולם מברכים 'שחלק'].

[משנב ס"ק יא]

וּמְשַׁמֵּעַ בְּקִמְרָא, אֶפְלוּ סוּמָא¹⁵ כְּשִׁידַע שְׁהַמְלִיךְ עוֹבֵר מְבָרֵךְ¹⁶.

15) ובטעם הדבר שרק על מלך יכול הסומא לברך, ביאר הפמ"ג (א"א סי' ו) כיון שכבודו ניכר אף לסומא, שהרי אימת המלך מוטלת על הבריות וכולם שותקים. וכתב השערי תשובה (ה"ק ב) שאף אם המלך נמצא בספינה וכדו' ולא רואים אותו, יכולים לברך אם יודעים בבירור שהוא שם. וביאר הברכת הבית (ח"א שער כט הע' ו) שהוא דוקא כשרואים את הכבוד שעושים לפניו. והכף החיים (סי' כד) כתב שיש אומרים שלא לברך כשלא רואים את המלך [אך סומא מברך כיון ששאר האנשים רואים את המלך]. ולכן יברך בלא שם ומלכות. ואם רואים את ארמונו של המלך אף אם רואים בכבודו, כתב הברכת הבית (שם) שאין לברך גם אם יודעים בבירור שהמלך שם [ראה בספר שער העין פי"ט הע' יד-טו].

ואם רואים את המלך בפניו ממש, כתב (שם) שאף שאינו רואה בכבודו, מברך.

ואף על מלך רשע, כתב הכף החיים (סי' כט) שמברכים. אכן, על קיסר גרמניה כשביקר בירושלים, הורה הגרי"ח זוננפלד (ארחות רבנו ח"א עמ' צג) שלא לברך כיון שהגרמנים הם מזרע עמלק שכתוב בו "מחזה תמחה", וכן דעת הגרי"י קניבסקי (שם).

ועל מלך ישראל רשע, כתב הכף החיים (שם) שאין לומר 'ליראיו', אלא 'לבשר ודם' כמו על מלכי אומות העולם, ובעל ה"אמרי אמת' מגור (מכתבי תורה מכתב עז) הסתפק במלך ישראל שאינו ירא שמים, אם לומר 'ליראיו' או 'לבשר ודם'.

16) מכאן הוכיח בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' לה) שאף על מלכה

מברכים, ואף שאסור להסתכל בנשים, מ"מ אין צריך לראותה, אלא די בידיעה שהיא עוברת שם.

[משנב ס"ק יב]

הַשְּׁלֵטוֹנִים שְׂאִין עַל מְלָךְ עֲלֵיהֶם לְשֹׁנֵת דְּבָרֵיהֶם, וְזָן וְהוֹרֵג בְּמִשְׁפָּט¹⁷, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם¹⁸.

17) אבל על המלך עצמו, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' לה) שמברכים עליו גם אם לפי נימוסי המלכות אינו רשאי לדון ולהרוג לבדו. ועל השופט הגדול שהוא הקאד"י, כתב הכף החיים (סי' כו) בשם הרדב"ז (הובא במג"א סי' ק ה) שאין לברך כלל.

18) וברואה מלך ישראל שהוא גם מחכמי ישראל, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כו) שאין לצרף יחד את ברכת 'שחלק מחכמתו' עם ברכת 'שחלק מכבודו', אלא יברך כל אחת בנפרד, וכן מבואר בשו"ת תשובה מאהבה (ח"א סי' קא). ובעל ה"אמרי אמת' מגור (מכתבי תורה שם) הסתפק בזה.

[משנב ס"ק יג]

וּמְתָר לְשִׁמָּא בְּטַמְאָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶן מְפָנִי כְּבוֹדָן¹⁹, בֵּין לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל²⁰ וּבֵין לְמַלְכֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם²¹ וְכו', אִם לֹא שְׂבָא בְּחִיל יוֹתֵר וּבְקָבוֹד גְּדוֹל יוֹתֵר²².

19) שמפני כבודם לא גזרו בהם רבנן טומאה [כמבואר בגמ' ברכות יט, ב]. ודוקא טומאת כהנים התיירו, שהוא איסור שאינו שווה בכל [אלא רק לכהנים], אבל לעבור או לבטל אפילו מצוה דרבנן משום כבוד מלכים, כתב החיי אדם (כלל סג סי' ו) ובנשמת אדם אות ב) שאסור, ואפילו משום כבוד מלכי ישראל [אכן דייק שם מהמג"א סי' ז שמשום כבוד מלכי ישראל מותר לעבור על מצוה דרבנן].

מאידך, בשו"ת כתב סופר (א"ח סי' לו) כתב, שמותר לעבור על איסור דרבנן אפילו משום כבוד מלכי אומות העולם משני טעמים, גם משום כבודם, וגם משום שאם יזכה יבחיין וכו'. ומשום כך כתב שם, שאין להתיר להוציא ס"ת בשבת לכבוד מלכי אומות העולם, לרחוב שאינו מעורב, כיון שאין בכך משום 'שם יזכה וכו' [אלא רק משום כבודם]. ולא התייר שם אלא בהוראת שעה אם אי אפשר בדרך היתר, שכיון שנהגו להוציא ספר תורה לכבודם, אם לא יוציאו זה נראה להמון כולול בכבודם של המלכים, וגם יש לחוש לאיבה [וראה בדעת תורה כאן].

20) ואף כשאינו רואה את המלך עצמו אלא רואה את כבוד המלך, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' לה) שיש מצוה, שאם יזכה יבחיין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם [ראה ברכות יט, ב].

21) ולרוץ לפני מלך מאומות העולם, כתב בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' ה סי' כה) שהוא מצות עשה ממש משום כבודו של מלך ישראל, שאם יזכה יבחיין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם [ראה ברכות יט, ב, וראה מחצה"ש סי' ז ובשו"ת כתב סופר א"ח סי' לו ד"ה ואחר התבוננות, אם יש חיוב לחלוק כבוד למלכי אומות העולם].

ואם יש על המלך או בפמלייתו צלמים או פסלים של עבודה זרה, כתב הדעת תורה (בשם ספר חסידים) שאסור ללכת לראותו.

22) ואם ראהו בתוך שלושים יום, כתב הכף החיים (סי' כח) שלא יברך אפילו שכעת בא בכבוד גדול יותר [וראה להלן סי' יז].

[משנב ס"ק יז]

וְאִם הָיָה שֶׁשׁ נֶקֶד קֶבֶר אֶחָד²³, יֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאִין לוֹמֵר בְּרָכָה זוֹ²⁴ כִּי נִתְקַנָּה בְּלִשׁוֹן רַבִּים²⁵.

הַלְבוּת פְּרָכוֹת סִימָן רַבֵּן

המשך מעמוד קודם

חכמת התורה אמיתית ולומד בה לשמה, והביא שבב"ח משמע קצת שצריך שיהיה בקי גם בתורת הנסתר. ומי שמפורסם לחכם בתורה ואינו מפורסם לירא שמים, כתב הברכת הבית (שער כט אות ה' הע' ד') שאין לברך עליו 'שחלק', כיון שכתוב 'ראשית חכמה יראת ה''', ומי שאינו ירא שמים אינו בכלל חכם. וכעין זה כתב המהרש"א (ברכות נח, א ד"ה ברוך) שמה שאומרים בברכה על חכם 'ליראיו', הוא על פי מה שאמרו (אבות ג, ט) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת [וראה בשו"ת תשובה מאהבה שם].

ואם במקום לסיים 'ליראיו' סיים 'לבשר דם' כמו שמסיימים על חכמי אומות העולם, כתב בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' קב) שיצא, כיון שישראל הם בכלל בריותיו, אלא שלכתחילה צריך לברך ברכה מבוררת. והוא הדין אם בירך 'שנתן' על חכם או מלך ישראל, או שבירך 'שחלק' על חכם או מלך נכרי, כתב שם שיצא. ואם החכם הוא גם חבירו שלא ראהו שלשים יום, כתב לקמן (סי' רכה) סי' א) שיברך גם 'שהחינו' [ראה מה שכתבנו שם].

לשישים ריבוא, כדי לכלול כל הדעות והחכמות שאין להוסיף עליהם. וברמב"ם (פ"י מהל' ברכות ה"א) מבואר, שגם בראה אוכלוסי עכו"ם שאומר "בושה אמכם" וגו', צריך שיהיו שישים ריבוא, וכן דייק בשו"ת דברי יציב (אר"ח ח"א סי' צא אות ב) מהשו"ע כאן.

[משנ"ב ס"ק ט]

שְׁעָם ה' הֵם חֶלֶק אֱלֹהֵי הַדְּבָקִים בּוֹ, לִכְן אָמַר 'שְׁחַלְקִי'.

12) מסתימת לשון השר"ע והפוסקים הוכיח בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' יג) שאף בזמן הזה יש לברך, והוסיף שם, שכאשר בא בעל ה'עפנת פענח' לוינא בירכו עליו 'שחלק'. וכן מובא בארחות רבנו (ח"א עמ' צב-צג) שהגרי"י קניבסקי בירך על גדולי ישראל [ושלא כמבואר בערוך השלחן (ס"ו)], שבזמננו נמנעים מלברך על חכמי ישראל וכן על חכמי אומות העולם, כיון שלא התבאר כמה שיעור של חכמתו כדי לברך עליו, וכעין זה כתב המקור חיים בקיצור הלכות כאן, וראה בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' רלז). וכתב בשו"ת שבט הלוי (שם), שהגדר של חכם שמברכים עליו הוא מי שמקובל מבני הדור ומנוסה שחכמתו

הַלְבוּת פְּרָכוֹת סִימָן רַבֵּן

המשך מעמוד 280

סי' ח) שיברך, ואין לחוש שיבוא לטעות לברך על קבר אחד, כיון שידוע לכל שאין הברכה על הקברים אלא על הנקברים והם רבים. 25) וכמבואר בשערי תשובה (ס"ק ד'), שהרי אומרים 'אתכם' ובלשון נוכח [וראה בשו"ת עמודי אור סי' ד]. ואף בשבת, כתב הש"ד חמד (ח"ו מערכת ברכות סי' ב אות יז) שיכול לברך, כיון שאינה צידוק הדין, וכן דעת החזו"א (אמרי יושר סוף נויקין) שאין היא צידוק הדין אלא ברכת הראיה.

23) ובקבר הנמצא בשטח קטן לבדו אך מסביב ישנם קברים נוספים, כתב בשו"ת באר משה (ח"ב סי' יד) שיברך אף שהליכתו היא רק לקבר אחד. וכשמברך על קברים, כתב בשו"ת אגרות משה (אר"ח ח"ה סי' לו אות י) שאין די כשרואה מרחוק את המצבה, אלא צריך לראות את הקרקע שמכסה את הקבר, וכן את המצבה הנמוכה שהיא ממש על מקום הקבורה [וראה בא"א (בוטשאטש) שהסתפק בזה]. 24) ובקבר שקבורים בו כמה אנשים, כתב בספר אהלך באמתך (פ"ח

הַלְבוּת פְּרָכוֹת סִימָן רַבֵּן

המשך מעמוד קמא

ברכה זו מתי שירצה, או בעליה לתורה או בסעודת הבר מצוה [וראה בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' קלב-קלד שהאריך בזה].

[משנ"ב שם]

מִצְוָה עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה בְּיוֹם שְׁנַעֲשֶׂה בְּנוֹ בַּר-מִצְוָהוֹ¹² כְּיוֹם שְׁנִכְנַס לְחַפְּהָ¹³ וכו', דְּעִכְשׁוֹ נַעֲשֶׂה אִישׁ-יִשְׂרָאֵל, שְׁנַצְטָנָה בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה¹⁴ וְאֵם הַנְּעוֹר דְּוַרְשָׁה¹⁵ הִנֵּי סְעוּדַת-מִצְוָה¹⁶.

12) ואם נולד בבין השמשות, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' כו) שכיון שמספק חייב בכל המצוות כבר מהיום הקודם, יש לשמוח ביום זה.

13) וסמך לדבר, כתב הקצות השלחן (שם ס"ק טו) על פי המשנה (תענית פ"ד מ"א) ש"ביום חתונתו" זהו מתן תורה, ויום מתן תורה של האדם הוא כשנעשה בר מצוה ומתחייב בכל המצוות. והביא שם בשם השר"ע הרב (מהדו"ב סי' ד, ומקורו מזהר חדש פ"ר בראשית יד) שעיקר כניסת הנפש הקדושה באדם היא ביום י"ג לזכר וי"ב לנקבה.

וביום שנכנס לעול מצוות, כתב הכף החיים (ס"ק יב) שטוב ללבוש בגד חדש או לאכול פרי חדש ולברך 'שהחינו', ולכוון לפטור בברכה על כך שנכנס בעול המצוות, וגם הבת תעשה כן כשנכנסת לעול מצוות, אף שאין עושים לה סעודה. וכעין זה דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות

לענין החיוב ליתן עלייה לתורה לנער שנעשה בר מצוה. ואחים תאומים שנעשו בני מצוה, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ג סמ"א) שכל אחד יעלה לתורה לחוד [ראה שו"ע לעיל סי' קמא ס"ח], ויברך האב פעמיים 'שפטוני', ולא יברך ברכה אחת ויאמר 'מעונשם של זה ושל זה', כיון שהוא משנה ממטבע שטבעו חכמים, אף אם אומרה בלא שם ומלכות. מאידך, דעת הגרי"ח קניבסקי (הקטן והלכותיו ח"א עמ' 21) שיברך 'מעונשם של אל'. ועד מתי יכול לברך ברכה זו, כתב הקצות השלחן (סי' סה בדה"ש ס"ק יד) שאין לה זמן קבוע, ואם איחר יכול לברך כל זמן שירצה.

והטעם שאין מברכים ברכה זו על בת שהגיעה לגיל י"ב יום אחד, ראה מה שכתבנו להלן (ס"ק ז).

11) וכשעולה למפטיר, כתב בשו"ת דברי מלכאל (ח"א סי' ד) שלכאורה אין לברך, שהרי נוהגים לעלות למפטיר גם קטנים [ראה לקמן סי' רפב ס"ק יב ושע"צ כאן ס"ק ז], ואם כן לא נודע על ידי כך שהוא נעשה בר מצוה [וראה שם טעם אחר מדוע מברכים כשעולה לתורה, ולטעם זה אפשר לברך גם כשעולה למפטיר]. אכן דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פליט אות לח) שרשאי האב לברך

הַלְבוּת בְּרִכּוֹת סִימָן רַבָּה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יז]

וְעֵינַי בְּפִתְחֵי-תְשׁוּבָה מֵה שֶׁקָּתַב בְּשֵׁם סֵפֶר עֲמוּדֵי-אוֹר בְּנֵה⁶⁶.

5) ואם חבירו נמצא במקום שהקשר עמו מצוי, הורה הגרי"י קניבסקי (ארחות רבינו ח"א עמ' צד) שכיון שאם היה קורה לחבירו דבר היה מודיעו, הרי גם כשלא הודיעו הרי זה כאילו הודיעו שלא ארע לו דבר.

6) וביאר הגר"ח קניבסקי (שער העין תשובה סא) שכך היא דעת המשנ"ב אף לגבי ברכת 'שהחיינו' לאחר שלשים יום, שאם הודיעוהו משלומו בתוך שלשים יום לא יברך 'שהחיינו' [ושלא כמבואר בבאר היטב (ס"ק א) בשם האחרונים שדין זה לא נאמר אלא בברכת 'מחיה המתים' ולא בברכת 'שהחיינו', וראה בערוך השלחן (ס"ב) בטעם החילוק].

סימן רכה

דיני ברכת 'שהחיינו'

[משנ"ב ס"ק א]

רוֹאֵה אֶשְׁתּוֹ וְאִמּוֹ, בְּתוֹ וְאַחֲתוֹ¹, בִּינּוֹן שֶׁהוּא שִׁמְחַ וְנִתְּנָה בְּרַאֲתָם².

[משנ"ב ס"ק ז]
וְאִזְ אֵין מְבָרַךְ 'שֶׁחַיִינו' וְכו', אֵין רוֹאֵה אוֹתוֹ עַד אַחַר רֵאשִׁי-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַפְּגוּרִים הַבָּא⁸.

7) ובטעם הדבר, כתב הברכת הבית (שער כד הע' א, ומקורו מהב"ח) שברכת 'שהחיינו' נכללת בברכת 'מחיה המתים' שהרי הוא מברך על כך שחבירו חי.

ומטעם זה כתב הדעת תורה בשם הדעת קדושים, שמי שרואה את שני חביריו יחד, אחד שלא ראהו י"ב חודש ואחד שלא ראהו שלשים יום, יכול לפטור בברכת 'מחיה המתים' את ראיית שניהם. אכן, רשאי הוא לברך קודם 'שהחיינו' על חבירו שלא ראהו שלשים יום, ואחר כך לברך 'מחיה המתים' על חבירו שלא ראהו י"ב חודש, ואינה נחשבת לברכה שאינה צריכה.

8) וטעם נוסף כתב הערוך השלחן (ס"ב), ומקורו ברבינו יונה ברכות מג, ב דפי הרי"ף, וכן הוא במאירי שם נח, ב ד"ה הוואה את חבירו). כיון שלאחר י"ב חודש שלא ראה את חבירו, הוא נשכח מליבו כמו מת שנשכח מהלב לאחר י"ב חודש [וראה במהרש"א שם נח, ב שטעם זה הובאה מימרא זו מיד לאחר דין ברכת 'מחיה המתים', וראה רש"י בראשית לו לה].

ובשנה מעוברת שעברו י"ב חודש [ולא עברה שנה], כתב הדעת תורה (ס"א) שיברך, כיון שאין הדבר תלוי אלא בי"ב חודש, וכן כתב הא"א (בטשאטש, ס"א), וכן כתב הקצות השלחן (סי' סו בדה"ש אות ו) שכמו שלענין אבל על אביו או אמו, מבואר בשו"ע (יר"ד סי' שצא ס"ב) שמוותר לו להיכנס לבית המשתה לאחר י"ב חודש אף בשנה מעוברת [ראה באר הגולה שם אות ג], הוא הדין בענינו. וטעם הדין בשניהם הוא שטבע שכחת הלב אינו משתנה בין שנה פשוטה למעוברת [וראה שו"ת חתם סופר אבה"ע סי' קיט], וכן דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פכ"ג ארחות הלכה הע' 47).

[משנ"ב ס"ק ה]

קָתַב הַפְּרִי-מִגְדִּים⁹.

9) דין זה כתב לעיל (סי' רכג ס"ק ב) בסתם ולא הביא שכן כתב הפמ"ג, וביאר הגר"ח קניבסקי (לפאר ולברך סי' א) שיש לחלק שהפמ"ג לא דיבר על בת.

[משנ"ב ס"ק ו]

וְעַכְשָׁו נִתְּנָה שְׁלָא לְכַרְךָ עַד שֶׁעָה שֶׁהַנְּעַר מִתְּפַלֵּל בְּצַבּוּר בְּתוֹרַת שְׁלִיחַ-צַבּוּר אוֹ שֶׁהוּא קוֹרֵא בְּתוֹרָה בְּשִׁבְתָּ רֵאשׁוֹנָה¹⁰, שֶׁאִזְ נוֹדַע לְרַבִּים שֶׁהוּא בְּרִי-מִצְוָה¹¹.

10) וכן ביום חול אם קוראים בתורה ביום שנעשה בר מצוה או למחרתו, כתב הערוך השלחן (ס"ד) שרבים נהגו לברך כשעולה או לתורה. וראה בביה"ל לעיל (סי' קלו ס"א ד"ה בשבת) פרטי דינים

1) והוא הדין קרובותיו שאין לבו נוקפו עליהן, דעת הגרי"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א פליט אות כט) שמברך על ראייתו [ומה שכתב השע"צ ס"ק ב הוא לאו דוקא], וכן משמע בערוך השלחן (ס"ג).

2) ובזמנינו, כתב הא"א (בטשאטש, לעיל סי' רל ס"ד) שנשתקע שלא לברך ברכות אלו [ובטעם הדבר ראה בנמוקי א"ח]. וכן כתב הכף החיים (ס"ק ו) בשם הבן איש חי, וכן כתב הערוך השלחן (ס"ג) שעכשיו מקילים מאד בברכות אלו [מלבד מי שידע בעצמו שיש לו תענוג ושמחה בראייה זו]. וכן דעת הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה תפלה פכ"ג סי"ב), שכיום נוהגים שלא לברך ברכה זו [יש לחוש שאינו שמח באמת בראייתו, ובעין זה ראה במשנ"ב לעיל סי' ריט ס"ק יח] אלא באופנים מיוחדים, כגון שרואה את אחיו, או אחד משאר קרוביו, או ברחא את חבירו הקרוב לו ששב ממלחמה, וכן מובא מהגרי"ז סולאויצ'יק (עובדות והנהגות לבית בריסק חיב עמ' לח) שחשש לברך ברכות אלו, שכיון שמבואר בשו"ע שמברכים דוקא על חבירו החביב עליו מאד, ואין אנו בקיאים מה נחשב לחביב עליו מאד [וכעין זה ראה בשע"צ להלן ס"ק לג].

ואם כשנפגשים אומרים זה לזה 'בי'ה שאנחנו רואים זה את זה' וכדו', כתב הברכת הבית (שער כד הע' א) שאם אינו חביב עליו הרבה, יוצא בזה, ובנימוקי א"ח כתב שיוצא בזה אפילו בחביב עליו הרבה [וראה במשנ"ב לעיל שם ובשע"צ ס"ק טו].

[משנ"ב שם]

מְבָרַךְ עֲלֵיו 'אֲשֶׁר תִּלְקֵי, וְיִכְדְּלְעִיל בְּסִימָן וְכד סְעִיף ו, וְגַם 'שֶׁחַיִינו'⁸.

3) ומבואר בדברי הב"ח שדין זה הוא כשהחכם הוא גם חבירו ששמח בראייתו, ולכן מברך עליו גם 'שהחיינו'. והחידוש בכך הוא שאין ברכת 'שחלק מחכמתו' פוטרת את ברכת 'שהחיינו', אבל בחכם שאינו חבירו לא יברך 'שהחיינו'.

[משנ"ב ס"ק ב]

מְרַאֲהָ רֵאשׁוֹנָה⁴ וְכו', שֶׁאֲנָשִׁים הוֹדִיעוּהוּ מִשְׁלוֹמָם⁵, יֵשׁ דְּעוֹת בְּאַתְרוּגִּים, וְסַפֵּק בְּרִכּוֹת לְהִקְלֵל⁶.

4) ולענין ברכה על ראיית מקומות שנעשו בהם ניסים, כתב לעיל (סי' רח ס"ק יא) שמונים את השלשים יום, חוץ מיום שראה וחוץ מיום שעומד בו עתה [נמשמע בערוך השלחן (ס"ב) שהוא הדין לענין ברכת 'מחיה המתים']].

הַלְכוּת בְּרָכוֹת סִימָן רַכָּה

רַכָּה דִּינֵי בְרַכַּת 'שֶׁהֲחִינּוּ', וּבו י' סְעִיפִים :

קמא באר הגולה

א ברכות נ"ח
 ב תוספות שם ו'נבנו
 יונה ותר"ש
 ג הרשב"א בתשובה
 ד ערוכה מ' ה רש"י
 שם ו'נבנים פקוק י'
 מהלכות ברכות

א *הַרְוָא אַת (ב) (א) חֲבֵרוּ (ב) לְאַחַר שְׁלִשִׁים יוֹם (ג) אוֹמֵר 'שֶׁהֲחִינּוּ', וְאַחַר שְׁנַיִם-עָשָׂר חֳדָשׁ מִבְּרַךְ (ד) 'מִתַּחַת הַמַּתִּים', כִּי הָיָה שֶׁחָבִיב עָלָיו הַרְבֵּה וְשָׁמַח בְּרֵאֵיתוֹ; ב גְּמִי שְׁלֵא רָאָה אֶת חֲבֵרוֹ (א) [ג] מְעוֹלָם (ה) וְשָׁלַח לוֹ כְּתָבִים, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא נִהְיָה בְּרֵאֵיתוֹ אֵינוֹ מִבְּרַךְ עַל רֵאֵיתוֹ; ה הגה יש אומרים מי שנעשה כדו (ו) בַּר מִצְוָה יִכְרֹךְ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הַעוֹלָם (ד) [ז] (ז) שִׁפְטָרְנִי מַעֲנֵשׁוּ שֶׁל זֶה' (מהרי"ל בשם מרדכי וכו' פרשת תולדות). (ח) וְטוֹב לְכַרֵּךְ בְּלֵא שֵׁם וּמְלַכּוֹת (דעת עצמו): ג הַרְוָא *פָּרִי חֲדָשׁ מִתְחַדֵּשׁ מִשְׁנָה לְשָׁנָה (ט) מִבְּרַךְ (ס) 'שֶׁהֲחִינּוּ',

שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה

[א] חֲבֵרוּ. עב"ט ומ"ש שאין חלוק בין זכרים לנקבות. ועין כ"ר דפשוט דאיש מברך על אשה ואשה על איש, ועין בהלק"ט דהינו בשאשה ואמרו וכו' ונאחזו, ע"ש, ולפי"ז גם האשה שמתברכת על איש דנאק כה"ג הוא. ומ"ש חֲבֵרוּ, פתב כב"ר דכ"ש מי שגדול ממנו כגון אביו או רבו פיון שנתנה בראיתו. ומ"ש בשם הלק"ט בקבל ממנו כתב כו', וע"ש דמשמע שאף אם באו אנשים שהודיעו משלומו, וכן כב"ר דכ"ש מו"ה משמע דגם זה הוא יודע משלומו אף שלא כתב לו אין מברך. וצ"ע: [ג] מְעוֹלָם. עב"ט, ור"ל דאעפ"י שקהה נגיל להרין אגרות וכתבים מהן לזה מ"מ פיון שלא נתחבר עמו פא"פ אין מעלה האהבה כ"כ עד שיהיה נהנה ושומח בראיתו: [ז] שִׁפְטָרְנִי. עב"ט, ועין בשַׁעֲרֵי אֶפְרַיִם שַׁעַר ד מדינים אלו:

[ב] חֲבֵרוּ. והכל בשם ומלכות. ובתשובת פנים מאירות סימן סו פתב דברכת מתייה מתיים א"צ לברך בשם ומלכות פיון דנפח ברכה זו היא בתפלת י"ח ושם לא נזכר מלכות, ע"ש. ואין חלוק בין זכרים לנקבות, כ"י בשם תשובת הרשב"א, מהררמ"י, עטרות זקנים. אם בתוך למ"י קבל ממנו כתב אפ"ה מברך שהחנינו, אבל מתייה מתיים לא יאמר אם קבל כתב בתוך י"ב חדש, הלק"ט ח"א סי' רכ: (ב) מִתַּחַת מַתִּים. ואו אין מברך שהחנינו, ב"ח: (ג) מְעוֹלָם. דכיון דלא ראהו אינו אוהבו כ"כ: (ד) שִׁפְטָרְנִי. דעד עכשו נענש האב ששחטא הבן בשביל שלא חננו. ובכלביש פרש איפכא, דעד עכשו הבן נענש בעצו האב. מצוה על האדם לעשות סעודה ביום שנעשה בנו בר-מצוה ביום שנענש לחפה, כ"י בלקוט"ס סימן כט, וכתב המ"א דמשמע דהינו ביום שנענש לשנת י"ד, וכי"ש פ"ז דב"ק פתב דאם הנער דורש הגי סעודה מצוה אפלו אינו באותו יום, עין סימן נג סעיף י: (ה) 'שֶׁהֲחִינּוּ'. ואינו אלא רשות, עמ"א:

בְּאוּר הַלְכָה

* פָּרִי חֲדָשׁ. בין פרי העץ או פרי האדמה כגון דלעת וכיוצא בנה"ט. ולענין פרי אדמה (שקורין ער"ד עפ"י"ל), עין במשנה ברוחה ער"ד קטן יח. פתבו האחרונים דלברכה זו אין צריך שיעור, והיא על שמחת הלב שרואה שנגמרו פרי. פתב הבאר היטב בשם הלכות קטנות, דעל פרות הפורקים מין שאינו מינו אין מברכין עליו, לפי שבתחלתו נעשה נגד מצות הבווא"א²⁴; ובתשובת שאלת יעב"ץ (סימן טו) חולק על זה²⁵, דלענין ברכות נאות אף על הפסוק יברך, ואין

עליו 'אשר חלק', וכדלעיל בסימן רכד סעיף ו, וגם 'שהחנינו'²⁶ אם הוא שלשים יום שלא ראה אותו: (ב) לְאַחַר שְׁלִשִׁים יוֹם. מראיה ראשונה²⁷. ואם קבל ממנו (ג) כתב או שאנשים הודיעוהו משלומו²⁸, יש דעות באחרונים, וספק ברכות להקל²⁹: (ג) אוֹמֵר 'שֶׁהֲחִינּוּ' וכו'. וכל אלו הברכות הוא בשם ומלכות, ואפלו ברכת 'מתייה מתיים' נמגד ונבדורים ושאר הרבה אחרונים, דלא פתשובת פנים מאירות: (ד) 'מִתַּחַת הַמַּתִּים'. ואו (ז) אין מברך 'שהחנינו'.³⁰ וטעם ברכה זו, פתב בחייושי אגרות: לפי שבכל שנה האדם נדון בראש השנה ויום הכפורים אם למנות אם לחיים, ואם רואהו אחר ראש השנה ויום הכפורים זה, ואחר כך אין רואה אותו עד אחר ראש השנה ויום הכפורים הבא³¹, הרי עבר עליו דין אם למנות אם לאו, ועל-כן אוֹמֵר 'בְּרוּךְ מִתַּחַת הַמַּתִּים', שצול מדין מיתה בראש השנה ויום הכפורים: ב (ה) וְשָׁלַח לוֹ כְּתָבִים. רוצה לומר: אף-על-פי שהריצו כתבים מהן לזה ועל-דיונה נעשו אוהבים, מכל מקום פיון שלא נתחבר עמו פנים אל פנים אין מעלה האהבה כל כך עד שיהיה נהנה ושומח בראיתו. פתב הפרי מגדים³², דאם נתבשר לו (ס) שְׁלֵלָה אֶשְׁתּוֹ והוא היה במדינת הים, (ו) וְרָאָהוּ עִתָּהּ, מִבְּרַךְ 'שֶׁהֲחִינּוּ' או 'מִתַּחַת הַמַּתִּים' [אם הוא לאחר י"ב חודש], דוודאי יש לו שמחה בולדו אף שלא ראהו מעולם: (ו) בַּר מִצְוָה. הינו כשנעשה בן שלש-עשרה יום אחד. ועכשו נהגו שלא לברך עד שעה שהנער מתפלל בצבור בתורת שליח-צבור או שהוא (ו) קורא בתורה בשבת ראשונה³³, שאז נודע לרבים שהוא בר-מצוה³⁴. (ח) מְצוּה עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה בְּיוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בְּנוֹ בֶּר־מִצְוָה³⁵; והינו ביום שנענש לשנת ארבע-עשרה, (ט) וְטַעַם הַסְּעוּדָה: משום דעכשו נעשה איש-ישראל, שנצטווה במצות התורה³⁶. ואם הנער דורש³⁷ הגי סעודת מצוה³⁸ אפלו אינו באותו יום: (ז) שִׁפְטָרְנִי מַעֲנֵשׁוּ³⁹ וכו'. פרוש, דעד עכשו נענש האב ששחטא הבן, בשביל שלא חננו התורה, ועכשו שנעשה איש⁴⁰, מחיב הוא להתחזק בעצמו למצות השם ויתברך⁴¹. ודע, דאף-על-פי ששוב אין עליו ענין חנוף, מכל מקום יש על האב מצות הוכחה כשרואה שאינו מתנהג כמנהג שטורה, וכשאינו מוחה בידו נענש עליו, דלא גרע משאר ישראל, וכדכ"ד מה שאמרו חז"ל: כל מי שיש לו למחות באנשי-ביתו ואינו מוחה, נתפס בעון אנשי-ביתו, וכל מי שיש לו למחות באנשי-עירו ואינו מוחה וכו': (ח) וְטוֹב לְכַרֵּךְ בְּלֵא משום שלא הוקרה ברכה זו בגמרא, וכן העתיק בגר"ד התיים: אקמם דעת הגר"א בבאורו, דמאחר שהוקרה ברכה זו במדרש, ומהרי"ל עשה פן הלכה למעשה⁴², יש לברך בשם ומלכות⁴³, ועין בתיי-אדם שפתב גם-פן דהמברך לא הפסיד: ג (ט) מִבְּרַךְ

שַׁעַר הַצִּיּוֹן

(ב) בֵּית-יוֹסֵף: (ב) שַׁעֲרֵי-תְּשׁוּבָה, דבאחרת הלא אסור לאסתכלי, וגם אם במקרה נסתכל לא שך נהנה ושומח בראיתו: (ג) נְרָאָה דהינו שהשלוש אתו, דאי שמע שהוא חולה, ואחר-כך כשראהו מצאהו שהוא מסתבא ודאי דיש לו לברך 'שהחנינו', דכנה השמחה עוד יותר משלא היה ממנו כתב קלל: (ד) אחרונים: (ה) הינו אפלו נקבה, דאי לזה זכר וברך על זה ברכת 'הטוב ומטיב' כנ"ל בסימן רכב, וכא לביתו בתוך שלשים יום, איני יודע אם חיב לברך 'שהחנינו', דברכת 'הטוב' היא מוללת יותר: (ו) לא באר הפרי מגדים אם הראיה הוא דנאק לאחר שלשים או אפלו בתוך שלשים להמכתב שקבל, דאפשר דהמכתב כמאן דליתא דמיתא ראתי שמחת ולדו: (ז) מִגְּוֹ-אֲבָרְהָם. ואף דמבאר לקמן ברפ"ב דקטן עולה למנן שבעה, מכל מקום להיות מקרא אינו יכול⁴⁷ [א"ר]. והנה לפי המבאר שם באחרונים דמנהגו פהים שקטן אינו עולה לתורה כלל, ממילא כשעולה נודע לכל שנעשה בר-מצוה: (ח) מִגְּוֹ-אֲבָרְהָם: (ט) כנ"ל. ובאליה רבה בשם ים של שלמה פתב הטעם, משום דגדול המצוה ועושה, וכמו שאמרו לגבי רב יוסף דתיי צביר יומא טבא בשביל זה: